

УДК 657.6:338.24:334.7

JEL Classification: P25, Q43

КОСТИРКО Р. О.¹

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ РЕЗЕРВІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ, ОРГАНІЗАЦІЯ, АНАЛІЗ

DOI: <https://doi.org/10.32620/cher.2025.2.09>

Постановка проблеми. Стаття присвячена розкриттю організаційно-методичних засад побудови системи внутрішнього контролю резервування для забезпечення безперервної діяльності підприємств в умовах невизначеності. *Метою дослідження* є обґрунтування пріоритетних напрямків організаційно-методичних засад формування системи внутрішнього контролю резервування під можливі втрати економічних вигід від ризиків для забезпечення безперервної діяльності підприємств в умовах невизначеності на підставі аналітичних процедур. *Об'єкт дослідження* – внутрішній контроль резервів забезпечення безперервності діяльності підприємств. *Методи, використані в дослідженні:* наукового пізнання, метод узагальнення, порівняння, логічно-змістовний, методи індукції та дедукції, аналізу. *Гіпотеза полягає* у припущенні про необхідність перегляду підходів до розробки організаційно-методичних положень формування системи внутрішнього контролю резервів забезпечення безперервності діяльності підприємств в умовах невизначеності на основі аналітичних процедур у контексті регулювання процесу резервування під можливі втрати економічних вигід, зумовлені ризиками. *Виклад основного матеріалу.* Розкрито сутність категорії "резерви" та передумови внутрішнього контролю резервування як ключового інструменту управління для забезпечення безперервності діяльності підприємств в умовах невизначеності. Обґрунтовано переваги застосування положень об'єктно-орієнтованого підходу до організації системи внутрішнього контролю резервування для забезпечення безперервної діяльності підприємств в умовах невизначеності та визначено завдання і його організаційно-методичне забезпечення. Досліджено специфіку внутрішнього контролю ризиків зниження вартості фінансових інвестицій та резервування втрат економічних вигід, розроблено алгоритм його організації з розкриттям чинників, елементів, об'єктів, критеріїв, методів ідентифікації фінансових ризиків та процедур оцінки достатності резервів на покриття можливих втрат економічних вигід. Обґрунтовано методичний підхід до оцінки синергійного ефекту резервування на покриття втрат від знецінення фінансових інвестицій з застосуванням моделі комплексної оцінки ринкової вартості підприємства, яка враховує резерви фінансової стійкості та ризики. *Оригінальність та практичне значення* мають: методичні рекомендації щодо послідовності організації внутрішнього контролю ризиків зниження вартості фінансових інвестицій, методика оцінки синергійного ефекту резервування на покриття втрат від знецінення фінансових інвестицій із застосуванням моделі комплексної оцінки ринкової вартості підприємства, що дозволяє сформувати інформацію для визначення резервів під можливі втрати економічних вигід від ризиків, розробки бюджету резервних коштів та оцінки ефективності системи контролю в контексті його безперервного функціонування. *Висновки.* Реалізація розроблених рекомендацій щодо організації та методичних засад формування системи внутрішнього контролю резервування сприятимуть підвищенню ефективності управління ризиками та забезпеченню безперервної діяльності підприємств в умовах невизначеності. Впровадження запропонованого алгоритму організації внутрішнього контролю резервування в забезпеченні безперервності діяльності підприємств з розкриттям чинників, об'єктів, критеріїв, методів ідентифі-

¹ **Костирко Руслан Олександрович**, д-р екон. наук, професор, професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування, Національна академія статистики, обліку та аудиту, м. Київ, Україна.

Kostyrko Ruslan, Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Department of Accounting, Auditing and Taxation, National Academy of Statistics, Accounting and Auditing, Kyiv, Ukraine.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9247-3363>

e-mail: 6217832@gmail.com

кації фінансових ризиків та аналітичних процедур надає можливість сформувати якісну інформацію для оцінки втрат економічних вигід від ризиків за об'єктами та їх видами та достатності формування резервів на їх покриття, а також ефективності використання резервних коштів. Застосування методики оцінки синергічного ефекту резервування на покриття втрат економічних вигід із використанням моделі комплексної оцінки ринкової вартості підприємства є важливим інструментом для визначення ефективності системи внутрішнього контролю та прогнозування безперервної життєздатності підприємства в умовах невизначеності.

Ключові слова:

внутрішній контроль, аналіз, резерви, забезпечення безперервності діяльності, ризики, ефективність, підприємство, бюджетування.

INTERNAL CONTROL OF RESERVES TO ENSURING THE CONTINUITY OF BUSINESS ACTIVITIES IN CONDITIONS OF UNCERTAINTY: METHODOLOGICAL PRINCIPLES, ORGANIZATION, ANALYSIS

Problem statement. The article is devoted to the disclosure of the organizational and methodological principles of building an internal control system for provisioning to ensure the continuity of enterprises in conditions of uncertainty. *The purpose of the study* is to substantiate the priority areas of organizational and methodological principles for the formation of an internal control system for provisioning for possible losses of economic benefits from risks to ensure the continuity of enterprises in conditions of uncertainty on the basis of analytical procedures. *The object of the study* is internal control of reserves for ensuring the continuity of enterprises. *Methods used in the study:* scientific knowledge, generalization method, comparison, logical-content, induction and deduction methods, analysis. *The hypothesis is the assumption* of the need to revise approaches to the development of organizational and methodological provisions for the formation of an internal control system for reserves for ensuring the continuity of enterprises in conditions of uncertainty on the basis of analytical procedures in the context of regulating the process of provisioning for possible losses of economic benefits caused by risks. *Presentation of the main material.* The essence of the category "reserves" and the prerequisites for internal control of reserving as a key management tool for ensuring the continuity of enterprises' activities in conditions of uncertainty are revealed. The advantages of applying the provisions of an object-oriented approach to the organization of the internal control system of reserving to ensure the continuity of enterprises' activities in conditions of uncertainty are substantiated, and the tasks and its organizational and methodological support are determined. The specifics of internal control of risks of a decrease in the value of financial investments and reserving for losses of economic benefits are studied, an algorithm for its organization is developed with the disclosure of factors, elements, objects, criteria, methods for identifying financial risks and procedures for assessing the adequacy of reserves to cover possible losses of economic benefits. A methodological approach to assessing the synergistic effect of reserving to cover losses from depreciation of financial investments is substantiated using a model of comprehensive assessment of the market value of the enterprise, which takes into account reserves of financial stability and risks. *Originality and practical significance are:* methodological recommendations on the sequence of organizing internal control of risks of a decrease in the value of financial investments, a methodology for assessing the synergistic effect of provisions to cover losses from the depreciation of financial investments using a model of comprehensive assessment of the market value of the enterprise, which allows generating information to determine reserves for possible losses of economic benefits from risks, develop a budget for reserve funds and assess the effectiveness of the control system in the context of its continuous operation. *Conclusions.* The implementation of the developed recommendations on the organization and methodological principles of forming an internal control system for reservations will contribute to increasing the efficiency of risk management and ensuring the continuous operation of enterprises in conditions of uncertainty. The implementation of the proposed algorithm for organizing internal control for reservations in ensuring the continuity of the activities of enterprises with the disclosure of factors, objects, criteria, methods for identifying financial risks and analytical procedures provides an opportunity to generate high-quality information for assessing losses of economic benefits from risks by objects and their types and the adequacy of the formation of reserves to cover them, as well as the efficiency of using reserve funds. The application of the methodology for assessing the synergistic effect of provisions to cover losses of economic benefits using a model for comprehensive assessment of the market value of an enterprise is an important tool for determining the effectiveness of the internal control system and predicting the continued viability of an enterprise in conditions of uncertainty.

Keywords:

internal control, analysis, reserves, business continuity, risks, efficiency, enterprise, budgeting.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану та економічної нестабільності в Україні своєчасне виявлення внутрішніх резервів забезпечення безперервності діяльності підприємств набуває особливої значущості. Ідентифікація та мобілізація цих прихованих можливостей є визначальною для забезпечення здатності підприємства покривати збитки, спричинені бізнес-ризиками, відновлювати діяльність після негативних подій та забезпечувати безперервність діяльності у довгостроковій перспективі. Внутрішній контроль є ключовим інструментом не лише для запобігання кризам, але й для формування резервів, здатних покрити потенційні втрати від бізнес-ризиків.

Аналіз існуючих систем внутрішнього контролю свідчить про їхню недостатню адаптованість до оцінювання резервів, призначених для забезпечення безперервності діяльності підприємств в умовах невизначеності. Обмеженість чинних обліково-аналітичних підходів, що переважно зводяться до ідентифікації законодавчо регламентованих резервів, зумовлює необхідність розвитку методології внутрішнього контролю забезпечення безперервності діяльності підприємств в умовах невизначеності та його інструментарію, який дозволяє контролювати ризики та оцінити рівень резервування на покриття втрат економічних вигід за контрольованими об'єктами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні та методичні аспекти внутрішнього контролю в управлінні підприємствами знайшли відображення у працях ряду вітчизняних науковців, серед яких Ф.Ф. Бутинець, В.С. Рудницький [25], М. Д. Корінько [9], Р. М. Воронко [4], Р. В. Бойко [1], Л. В. Гуцаленко [5], Р. О. Костирко [10] та Т. А. Бутинець [2].

Питання організації системи внутрішнього контролю з огляду на потреби управління ризиками та оцінки ризиків підприємства в обліковій системі висвітлені у працях Р.О. Савченко [26], О.В. Фоміної [28], А.Ю. Кріль [11], В.М. Чубай.

Різноманітні аспекти стосовно сутності резервів, організації, методики оцінювання резервів капіталу в бухгалтерському обліку та обліково-інформаційне забезпечення формування резервів розкрито у наукових працях В.М. Дерези [6], А.С. Крутової [13], Т.О. Тарасова, М. Д. Корінько [9], І.М. Гриненко, Ю.А. Вериги [3], М.М. Орищенко, М. О. Не-

жива [18], Я.Д. Крупки [12], Пилипенко Л.М. [24], та Ю.В. Демської; методика аудиту резервів підприємства висвітлена Пархомчук [23].

Л. П. Снігурська та Р. А. Слав'юк [27] акцентували увагу на особливостях оцінки фінансових інструментів та формування резервів під зменшення їхньої корисності.

Однак сучасні економічні реалії актуалізують необхідність переосмислення існуючих підходів до формування системи внутрішнього контролю резервування на покриття втрат економічних вигід в умовах невизначеності та його методичного забезпечення. Пріоритетом стає орієнтація такої системи контролю на ефективне управління ризиками для забезпечення оперативного реагування на зміни економічного середовища, що є запорукою безперервної діяльності підприємств.

Мета статті: обґрунтування пріоритетних напрямків організаційно-методичних заasad формування системи внутрішнього контролю резервування під можливі втрати економічних вигід від ризиків для забезпечення безперервної діяльності підприємств в умовах невизначеності на підставі аналітичних процедур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Внутрішній контроль є ключовим елементом управління підприємством, що відіграє важливу роль у забезпеченні його безперервної діяльності завдяки попередженню, виявленню і виправленню суттєвих помилок та викривлень облікової інформації, виявленню та нейтралізації ідентифікованих ризиків, а також достовірного відображення інформації у фінансовій звітності. Це є запорукою прозорості та довіри з боку зацікавлених сторін, що підкреслюється в інформаційних листах Аудиторської палати як невід'ємна умова забезпечення стабільності та розвитку підприємства в умовах невизначеності. Проте, проблематика внутрішнього контролю резервів, сформованих для компенсації потенційних втрат економічних вигід, вимагає подальшого наукового осмислення у зв'язку з наявністю певних прогалин у методологічному та методичному забезпеченні. Передумовами для розвитку методології внутрішнього контролю та аналізу резервів на покриття втрат від ризику виступають: вузькість традиційного розуміння контролю, який переважно зводиться до констатації відхилень від планів та перевірки юридичної правомірності господарських операцій; недосконалість ін-

струментарію для побудови ефективної системи управління ризиками; недостатня прозорість у наданні інформації про потенційні ризики бізнесу; орієнтація облікових та аналітичних моделей у сфері резервування на покриття втрат від ризику на вимоги, визначені законодавчими нормативами.

Розвиток методології внутрішнього контролю резервів для забезпечення безперервності діяльності підприємства вимагає чіткого визначення сутності поняття «резерв». Ре-

зультати дослідження різних підходів до визначення сутності резервів підприємства (таблиця 1) дозволили виділити такі спільні ознаки: цільове призначення; формування резервів пов'язане з існуванням невизначеності; резерви є інструментом зменшення потенційних негативних втрат від ризиків; формування достатніх резервів сприяє підвищенню фінансової стійкості та забезпеченню безперервності діяльності підприємства.

Таблиця 1 – Сутнісна характеристика підходів до визначення сутності резервів

Підходи	Характеристика
Економічний підхід	Невикористані можливості або запаси певних ресурсів (трудові, матеріальні, фінансові), які тимчасово вилучені з основного господарського обороту для забезпечення майбутніх потреб, покриття потенційних збитків або виконання майбутніх зобов'язань
Обліковий (бухгалтерський) підхід	Кошти, витрати або зобов'язання відображені в певних статтях бухгалтерського обліку відповідно до вимог національних або міжнародних стандартів бухгалтерського обліку Сюди відносяться резерв сумнівних боргів, резерв відпусток, резерв на гарантійний ремонт, резерв під знецінення запасів Цей підхід дозволяє достовірно оцінити фінансовий стан підприємства та його фінансові результати з урахуванням потенційних ризиків та майбутніх подій
Фінансовий підхід	Частина власного капіталу або окремі фонди грошових коштів, призначені для покриття збитків та інших втрат, забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності підприємства у випадку виникнення непередбачених обставин або реалізації ризиків. Такими резервами є: резервний фонд, фонди самострахування, вільні грошові кошти на спеціальних рахунках
Управлінський підхід	Інструмент управління ризиками. Прийняття рішень щодо формування резервів здійснюється на основі аналізу ризиків та оцінки потенційних втрат. Такі резерви та мають цільове призначення: резерви матеріалів для безперебійного виробництва, резерв кваліфікованого персоналу, резервні потужності
Юридичний підхід Предметно-наукова основа (концепції, наукові підходи)	Обов'язкове формування резервів передбачене законодавством або установчими документами підприємства. Це резервний капітал акціонерного товариства, обов'язкові страхові резерви фінансових установ

Джерело: систематизовано автором на підставі [6, с. 113, 114; 18, с. 271]

Аналіз наведених підходів до трактування сутності поняття “резерв” свідчить, що визначення резервів залежить від сфери, галузі економічних знань, в якій вони застосовуються. В даному дослідженні вони розглядаються як інструмент регулювання ризику втрат економічних вигід та джерело компенсації його несприятливих наслідків. Під резервами розуміються можливості забезпечення стабільного відтворення вартості підприємства шляхом оптимізації управління його активами та зобов'язаннями, а також резервування для нівелювання негативного впливу ризикових подій з метою підтримання його

фінансової стійкості, здатності до виконання боргових зобов'язань та забезпечення майбутніх інвестиційних потреб. До резервів також належать передбачені нормативно-правовими актами резерви, що відображаються у бухгалтерському обліку. Правомірною є точка зору Пархомчук О.О., яка вважає, що всі резерви, які формуються в бухгалтерському обліку та відображаються у фінансовій звітності підприємств є фінансовими, виражені в грошовому вимірюванні та повинні використовуватися за цільовим призначенням їх створення [23, с. 294].

Порядок визнання й оцінки резервів майбутніх витрат у бухгалтерському обліку передбачається МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» [15], НП(С)БО 10 пп. 7-11 «Дебіторська заборгованість» [19] та НП(С)БО 11 пп.13-18 «Зобов'язання» [20]. МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» визначає резерви як «зобов'язання, невизначені за сумою або з невизначеним строком погашення, які створюються для відшкодування майбутніх витрат». Відповідно до МСБО 37, НП(С)БО 10, НП(С)БО 11 в бухгалтерському обліку відображаються три види резервів: 1) резервний капітал, який призначений для покриття збитків, здійснення виплат інвесторам і кредиторам за умови недостатності коштів; 2) резерв сумнівних боргів – створюється з метою забезпечення більш достовірної оцінки дебіторської заборгованості в фінансовій звітності через визначення її чистої реалізаційної вартості та попередження потенційних збитків від безнадійної дебіторської заборгованості; 3) резерви майбутніх витрат і платежів створюються у випадку, коли сума витрат та час їх виникнення залежать від майбутніх подій.

При цьому слід зазначити, що у Формі № 1 «Баланс» статті, що відповідають забезпеченням, виділені в окрему групу (розділ II «Забезпечення майбутніх витрат і платежів»), що знаходиться в пасиві балансу. Втім, як у діючому Плані рахунків, забезпечення майбутніх витрат і платежів (рахунок 47) включені до одного класу з рахунками власного капіталу підприємства (клас 4 «Власний капітал і забезпечення зобов'язань»); відповідно до Інструкції № 291 на позабалансовому рахунку 05 «Гарантії та забезпечення надані» враховуються, зокрема, видані підприємством забезпечення виконання власних зобов'язань і платежів (поручительства і застави).

Згідно із Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [7] з переліку принципів бухгалтерського обліку виключено принцип обачності. Проте, при формуванні резервів слід дотримуватися принципу обачності, а саме використовувати такі методи оцінювання, щоб не було створено надлишкових резервів чи їх недостатню величину. Виключення принципу періодичності обумовлює проблему визнання витрат стосовно окремих видів резервів, оскільки витрати можуть визнаватися після отримання економі-

чних вигід у різних періодах. Дотримання принципу історичної собівартості при формуванні резервів нівелює їх захисну функцію. При формуванні резервів, необхідно застосовувати поточні ціни на активи, а не історичну собівартість, оскільки величина резервів може бути недостатньою для покриття втрат від ризиків бізнесу.

Методологічним базисом побудови системи внутрішнього контролю резервів забезпечення безперервності діяльності підприємств є концепції цінності та безперервності, а також об'єктно-орієнтований підхід. Для реалізації запропонованого підходу до організації системи внутрішнього контролю резервів забезпечення безперервності діяльності підприємств в умовах невизначеності передбачається застосування комплексу взаємопов'язаних моделей контролю та аналізу на етапах контролю представленими на рисунку 1, а саме: 1) ідентифікація і оцінка частки активів, що мають тенденцію до зниження їх вартості на основі аналізу ринкових цін та платоспроможності контрагентів; 2) контроль та превентивний аналіз фінансових ризиків за видами ризиків та інструментів аналізу; 3) контроль та аналіз достатності формування резервів для покриття потенційних втрат від фінансових ризиків; 4) контроль і аналіз ефективності використання резервних коштів; 5) комплексний аналіз потенціалу фінансової стійкості підприємства; 6) оцінка ефективності системи внутрішнього контролю резервування на покриття втрат економічних вигід; 7) узагальнення контрольно-аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень та розробки бюджетів резервних коштів на майбутнє.

Основними формами здійснення контролю резервів виступають поточний та ретроспективний контроль. Поточний контроль реалізується на етапі формування та використання резервів, забезпечуючи оперативне відстеження їхнього стану та відповідності встановленим нормативам і цільовому призначенню. Основними функціями поточного контролю резервів є: превентивний аналіз та оцінка потенційних втрат, зумовлених фінансовими ризиками; моніторинг динаміки виконання планових показників за окремими видами резервів, призначених для оперативного регулювання можливих втрат від реалізації ризиків у межах звітного періоду; контроль процесу формування резервів для компенсації потенційних наслідків ідентифікованих ризиків.

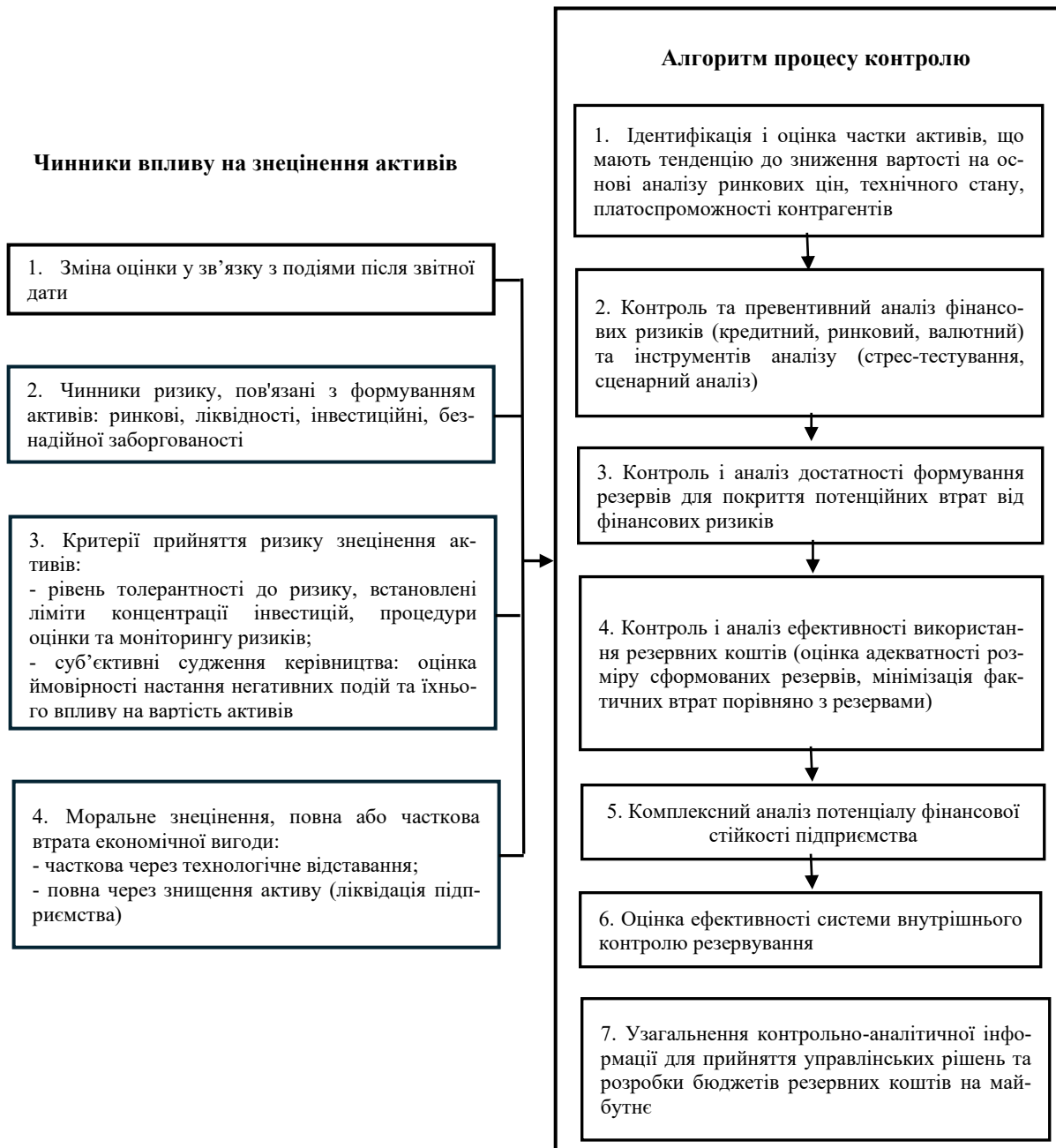

Рисунок 1 – Алгоритм організації внутрішнього контролю резервів забезпечення безперервності діяльності в умовах невизначеності

Джерело: розроблено автором

Ретроспективний контроль фокусується на оцінюванні потенціалу забезпечення безперервності діяльності підприємства у майбутньому та ефективності системи внутрішнього контролю. До його ключових завдань належать верифікація адекватності сформованих резервів для компенсації потенційних втрат економічних вигід від ризиків; аналіз потенціалу фінансової стійкості та ефективності використання ресурсів; оцінювання резервів потенціалу відтворення вартості активів з урахуванням інфляції, ризиків та сформованих резервів на майбутні періоди.

В умовах підвищеної невизначеності та кон'юнктурних змін ринкової вартості фінансових інвестицій, що негативно впливають на ефективність фінансової діяльності підприємств, першочерговим завданням внутрішнього контролю є здійснення верифікації адекватності сформованих резервів під їх знецінення. Метою даної процедури є забезпечення достатнього обсягу коштів для компенсації потенційних фінансових втрат, які можуть виникнути внаслідок знецінення портфеля фінансових інвестицій. Недостатність резервів може призвести до неготов-

ності до потенційних фінансових втрат, тоді як їхнє надмірне накопичення може призвести до неефективного використання оборотних коштів. Для проведення верифікації адекватності акумульованих резервів застосовується інформація, отримана з первинних облікових документів та узагальнених даних фінансової звітності. Відповідно до вітчизняних та міжнародних облікових стандартів, фінансові інвестиції у звітності відображаються за справедливою вартістю, причому активи оцінюються за нижчою з двох величин: фактичною вартістю придбання або дисконтованою вартістю майбутніх економічних вигод. Існуючий порядок обліку дооцінки(уцінки) фінансових інвестицій за методом участі в капіталі порушує принцип обачності, оскільки відображає нереалізовані прибутки та не відповідає фінансовій концепції збереження капіталу, у зв'язку з тим, що не відображає реального зростання (зменшення) ресурсів інвестора до моменту фактичного отримання дивідендів. Тому облік має базуватися на отриманих економічних вигодах, а не на потенційних змінах вартості інвестиції, які ще не підтверджені реальними грошовими потоками.

Положення МСБО 39 [16], НП(С)БО 12 [21] та НП(С)БО 13 [22] визначають, що зміни суттєвих умов фінансових інвестицій є ключовими сигнальними факторами, які ініціюють процедуру визначення втрат від їх знецінення. Серед цих факторів виділяються фінансові індикатори (доходи від інвестицій), ознаки порушення принципу безперервності діяльності (втрати інвестицій) та ознаки трансформації зобов'язань (трансформація активів). До визначальних факторів ризику знецінення боргових цінних паперів належать: кредитний ризик, встановлений ліміт кредитування, якість забезпечення заборгованості та граничний обсяг сформованого резерву. Оцінювання потенційних втрат від ризику зниження вартості фінансових інвестицій та визначення адекватних резервів на їх покриття доцільно здійснювати за допомогою послідовного застосування комплексу аналітичних процедур контролю: превентивний аналіз фінансових ризиків; аналіз джерел формування резервів на покриття втрат від ризиків; оцінка синергічного впливу різних видів резервів та їхньої достатності з урахуванням критерію ліквідності відповідних активів; формування інформаційно-аналітичної бази для обґрунтування бюджету резервних кош-

тів; формування аналітичної інформації для обґрунтування бюджету резервних коштів; аналіз ефективності сформованих резервів для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Прийняттю рішень про необхідність формування резерву знецінення та вибору відповідної методики його розрахунку передують превентивний аналіз, спрямований на ідентифікацію та класифікацію ризиків за визначеними об'єктами. Особливе значення в контексті МСА 315 [14] відіграє належна організація процесу оцінки ризиків, оскільки саме ідентифікація та аналіз потенційних загроз є визначальним для побудови ефективної системи внутрішнього контролю. З огляду на те, що методи оцінки знецінення можуть суттєво відрізнятися для різних видів інструментів, визначальною передумовою для ідентифікації об'єктів аналітичного дослідження в межах внутрішнього контролю та оцінки фінансових ризиків є класифікація фінансових інструментів за видовими ознаками (пайові, боргові, кредитні, депозитні). Така класифікація забезпечує: вибір методів аналізу у відповідності зі специфікою кожного виду інструменту; полегшує ідентифікацію та кількісну оцінку специфічних ризиків (наприклад, кредитний ризик для боргових інструментів, ринковий ризик для пайових інструментів, ризик ліквідності для окремих видів похідних інструментів); цілеспрямоване формування резервів; здійснення порівняльного аналізу однотипних фінансових інструментів та оцінювання ефективності управління портфелем. Водночас, термінова класифікація фінансових інструментів є передумовою вибору та застосування відповідних методологічних підходів до аналізу ризиків та використання аналітичних процедур, що враховують часовий горизонт інвестицій та пов'язані з ним особливості ризику. Для короткострокових боргових інвестицій першочергове значення має здійснення аналізу кредитоспроможності на підставі застосування інструментів аналізу ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та кредитної історії контрагента. Тоді, як для довгострокових інвестицій визначальним є аналіз планових показників емітента з обов'язковою оцінкою поточної ринкової вартості підприємства.

Вибір методу аналізу та реагування на ризик залежить від об'єкту (виду інвестицій), результатів оцінювання вірогідності та допу-

стимості втрат економічних вигід від ризиків для безперервного функціонування підприємства. Найбільш доцільним методом прийняття ризику (компенсації втрат за рахунок власних коштів) є створення резервів на його покриття. Для отримання достатньої і надійної інформації про ризики в рамках аналізу достатності резервів повинна бути побудована повна і узгоджена система індикаторів ризику з метою моніторингу та аналізу наслідків ризикових подій. Так оцінка боргових інструментів здійснюється на основі аналізу очікуваних грошових потоків, що передбачає прогнозування майбутніх надходжень від інструменту з урахуванням умов його випуску та дисконтування майбутніх грошових потоків із використанням поточної ринкової ставки дисконтування, що відображає часову вартість грошей та ризиковість інструменту, а також оцінка кредитоспроможності контрагента (емітента).

У випадку пайових інструментів оцінка потенційних ризиків здійснюється на основі аналізу фінансового стану емітента, чистої вартості активів, дисконтованих грошових потоків та порівняльного аналізу ринкових мультиплікаторів. Інвестиції в асоційовані/дочірні компанії оцінюються на основі результатів аналізу фінансового стану об'єкта інвестування та оцінки справедливої вартості частки інвестора.

Оцінювання резервів на покриття втрат від ризику зниження вартості фінансових інвестицій відповідно до МСФЗ 9 "Фінансові інструменти" [17] базується на моделі очікуваних кредитних збитків (ECL), що вимагає від суб'єктів господарювання використання обґрунтованих суджень та прогнозів для визначення очікуваних збитків протягом усього строку дії фінансових інструментів або протягом 12 місяців залежно від стадії знецінення. Така процедура передбачає: класифікацію фінансових інструментів за стадіями знецінення; визначення кредитного ризику; оцінку очікуваних кредитних збитків; визнання та відображення резерву під знецінення; перегляд та коригування резерву.

До основних характеристик, що визначають ризик знецінення боргових цінних паперів, належать: кредитний ризик, встановлений ліміт кредитування, якість забезпечення заборгованості та граничний обсяг сформованого резерву. Критерієм прийняття рішень щодо формування резерву виступає порівняння граничного обсягу кредитування з фа-

ктичною величиною зобов'язання. У випадку перевищення одиниці зазначеного співвідношення резервування коштів кредитором не здійснюється. За умови меншого за одиницю значення виникає необхідність коригування облікової вартості наданого кредиту, а саме співвідношення інтерпретується як розрахункове значення умовної ставки резервування. Прогнозна величина чистого грошового потоку контрагента є основою для визначення ліміту кредитування за довгостроковими борговими фінансовими інвестиціями. Базою для визначення поточної вартості майнових фінансових інструментів є чисті активи з урахуванням частки в уставному капіталі емітента та категорії кредитного ризику. Резервування здійснюється, якщо розрахункова вартість фінансових інвестицій більше балансової. Цей висновок узгоджується з припущенням, що чисті активи є критерієм потенціалу відтворення вартості підприємства. Прийняття рішення щодо формування резервів знецінення фінансових інвестицій (активів) здійснюється на основі оцінки ймовірності знецінення, потенційних збитків, порівняння з очікуваною дохідністю та впливу на фінансову стійкість підприємств. Результати оцінки ризиків зниження вартості фінансових інвестицій використовуються для визначення параметрів резервування (величина і періодичність відрахувань в резерв, граничний розмір резерву, постійний або разовий резерв, необхідна ліквідність зарезервованих коштів) та розробки контрольних заходів. Рішення про прийняття ризику знецінення базується на зважуванні потенційних вигод і можливих втрат з урахуванням загального фінансового стану та стратегічних цілей підприємства.

Вибір об'єктів інвестування зарезервованих коштів здійснюється на основі компаративного аналізу співвідношення потенційної доходності та рівня ліквідності окремих інструментів фондового ринку. Послідовність вибору об'єктів резервування передбачає: ідентифікацію та класифікацію потенційних об'єктів інвестування; оцінку потенційної доходності залежно від типу інструменту; оцінка рівня ліквідності; компаративний аналіз співвідношення «дохідність-ліквідність»; визначення оптимального портфеля інвестицій на основі компаративного аналізу з урахуванням заданих цілей максимізації доходності при заданому рівні ризику та вимогах до ліквідності; моніторинг та перегляд портфеля.

Виходячи з того, що синергія резервів та ліквідності є індикатором фінансової стійкості та здатності компанії виконувати зобов'язання, окремим етапом контролю виділена оцінка синергічного ефекту та достатності сформованих резервів у контексті змін ринкових умов та фінансового стану підприємств шляхом аналітичних процедур. Процедури оцінки синергічного ефекту та достатності резервів знецінення фінансових інвестицій на всіх етапах – від ідентифікації до контролю – базуються на аналізі здатності ліквідних активів, сформованих цими резервами, покривати потенційні збитки та підтримувати прийнятний рівень ліквідності. Алгоритм оцінки синергічного ефекту та резервів на покриття втрат від знецінення фінансових інвестицій передбачає наступні кроки: 1) ідентифікацію потенційних ризиків знецінення фінансових інвестицій; 2) оцінку потенційних втрат від знецінення шляхом застосовування методів дисконтування грошових потоків та порівняльного аналізу; 3) аналіз формування резервів під знецінення фінансових інвестицій на основі оцінених потенційних втрат; 4) аналіз спроможності ліквідних активів, сформованих резервами, абсорбувати потенційні збит-

ки; 5) оцінка синергічного ефекту між резервами та ліквідністю; 6) контроль за достатністю резервів та рівнем ліквідності на прийнятному рівні.

З метою формування адекватного бюджету резервних коштів розраховується вартість резервного покриття на знецінення фінансових інвестицій як різниця між їхньою балансовою вартістю та розрахунковою вартістю, визначеною на основі очікуваних кредитних збитків (для боргових інструментів) або справедливої вартості (для інструментів власного капіталу), з метою формування адекватного бюджету резервних коштів.

Індикатором ефективності системи внутрішнього контролю резервування в забезпеченні безперервності діяльності підприємства виступає ринкова вартість підприємства, скоригована на чинники ризику і резервів. Наведена нижче модель комплексної оцінки ринкової вартості підприємства враховує резерви фінансової стійкості та ризики, вводячи поправки на невизначеність грошових потоків, вирахування вартості резервів та застосування безризикової ставки дисконтування [10, с. 550] (1):

$$PB_t = BB_t + \sum_{i=1}^T \frac{E_t[(PBK_{t+i} - CB_{6p}) \times BB_{t+i-1}] \times K_i - P_i^{fc} \times \Pi_i^{bp}}{(1 + CB_{6p})^i} + \frac{E_t[(PBK_{t+T+1} - CB_{6p}) \times BB_{t+T}] \times K_{t+T+1} - P_{t+T+1}^{fc} \times \Pi_{t+T+1}^{bp}}{CB_{6p} \times (1 + CB_{6p})^T}, \quad (1)$$

де BB_t – балансова вартість (вартість чистих активів) підприємства на момент часу t ; $E_t[\]$ – очікувані значення, засновані на доступній у момент часу t інформації; PBK_{t+i} – рентабельність власного капіталу підприємства на період $t + i$; Π_{AK} – ціна акціонерного капіталу або середня по галузі норма рентабельності; PBK_{t+T+1} – рентабельність власного капіталу на період після прогнозного; BB_{t+T} – балансова вартість підприємства на кінець періоду.; CB_{6p} – безризикова ставка відсотка; K_i – коефіцієнти ступеня визначеності очікуваного чистого грошового потоку; P_i^{fc} – розмір сформованих резервів фінансової стійкості; Π_i^{bp} – питома вага резервного покриття.

Процедура оцінки достатності резервів на покриття втрат економічних вигід здійснюється шляхом порівняння ринкової вартості підприємства, розрахованої за стандарт-

ними методиками, з його ринковою вартістю, скоригованою на величину створених резервів. Таким чином, застосування аналітичних процедур контролю для регулювання резервування під можливі втрати економічних вигід від ризиків надає можливість мінімізувати негативний вплив ризику на результативність діяльності підприємства та сформувати інформацію для розробки бюджету резервних коштів в контексті його безперервного функціонування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В умовах нестабільності ефективна система внутрішнього контролю резервів є визначальним фактором фінансової стійкості підприємств, оскільки дозволяє не лише передбачати потенційні ризики та забезпечувати формування відповідних резервів, але й оперативно реагувати на зміни економічного середовища, гарантуючи тим самим безперервність їхньої діяльності в умовах невизначе-

ності. Застосування об'єктно-орієнтованого підходу у поєднанні з положеннями концепцій цінності та безперервності до формування системи внутрішнього контролю резервів на основі аналітичних процедур забезпечує системність контрольних процедур, спрямованих на конкретні об'єкти резервування та їхню цілеспрямованість на забезпечення безперервної діяльності підприємств в умовах невизначеності.

Превентивний аналіз фінансових ризиків є ключовим для формування інформаційної бази визначення резервів під знецінення фінансових інвестицій, забезпечуючи ідентифікацію, класифікацію ризиків, вибір методів контролю та узагальнення його результатів для оцінювання ризиків і обґрунтування рішень щодо резервування на покриття втрат економічних вигід від ризиків. Реалізація методичного підходу до оцінки синергійного ефекту та достатності резервів із застосуванням аналітичних процедур дозволяє оцінити яким чином наявність резервів під знецінення фінансових інвестицій впливає на ліквідність підприємства та його здатність своєчасно виконувати свої поточні зобов'язання. Запропонований підхід до оцінки ефективності системи резервування за критерієм вартості підприємства надає можливість сформувати об'єктивну інформацію для бюджетування, прогнозування та підтримки безперервної діяльності підприємства в умовах невизначеності.

Перелік використаних джерел

1. Бойко Р. В. Внутрішній контроль в інформаційній системі управління будівельною компанією. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2016. № 4. С. 102–108.
2. Бутинець Т. А. Організаційні підходи до формування системи внутрішнього контролю. *Вісник ЖДТУ: Економіка, управління та адміністрування*. 2013. № 1(63). С. 12–17.
3. Верига Ю. А. *Резервування капіталу: облік, аудит та звітність*: монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2011. 177 с.
4. Воронко Р. М. *Контроль у системі споживчої кооперації України: сучасний стан та перспективи розвитку*: монографія. Львів: Видавництво ЛТЕУ, 2016. 448 с.

5. Гуцаленко Л. В. *Адаптивна система обліку і контролю результатів діяльності сільськогосподарських підприємств*: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2010, 372 с.

6. Дереза В. М. Сутнісні аспекти категорії «резерви». *Дніпропетровський національний університет ім. Олеся Гончара*. 2022. С. 108–115 URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppda/a/6.3/108.pdf> (дата звернення: 12 квітня 2025 р.)

7. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" щодо удосконалення деяких положень» від 27.02.2020 р. № 2164-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19#Text> (дата звернення: 12 квітня 2025 р.)

8. Корінько М. Д. *Контроль та аналіз діяльності суб'єктів господарювання в умовах її диверсифікації: теорія, методологія, організація*: монографія. К.: Інформативно-аналітичне агентство, 2007. 429 с.

9. Корінько М. Д., Гриненко І. М. Резерви як об'єкт бухгалтерського обліку: уточнення категорійно-понятійного апарату *Ефективна економіка*. 2021. С. 15–20. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2021/5.pdf (дата звернення: 12 квітня 2025 р.)

10. Костирко Р. О. *Контроль і аналіз в системі управління економічним потенціалом господарюючого суб'єкта: методологія та організація*: монографія. Луганськ: СЛУ ім. В. Даля, 2010. 728 с.

11. Кріль А. Ю., Чубай В. М. Методичні підходи до формування системи внутрішнього контролю підприємств. *Сталий розвиток економіки*. № 1(52). 2025. С. 241–247.

12. Крупка Я. Д. Резервна складова капіталу підприємства та її обліково-інформаційне забезпечення. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 5(66). С. 49–58.

13. Крутова А. С., Тарасов Т. О. Формування резервів на покриття втрат від знецінення запасів підприємств роздрібною торгівлі. *Вісник ЖДТУ*. 2017. № 4(82) С. 37–41.

14. МСА 315 (переглянутий у 2019) Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення URL: <https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2020/07/IAASB-ISA-315-first-time-implementation-guidance-ukr.pdf> (дата звернення: 12 квітня 2025 р.)

15. МСБО 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи» URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051#Text (дата звернення: 12 квітня 2025 р.)

16. МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015#n474 (дата звернення: 12 квітня 2025 р.)

17. МСФЗ 9 «Фінансові інструменти». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016#Text (дата звернення: 12 квітня 2025 р.)

18. Нежива М. О. Передумови формування фінансових резервів. *Вісник ЧДТУ*. Чернігів, 2013. № 1(64). С. 269-275.

19. НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 12 квітня 2025 р.)

20. НП(С)БО 11 "Зобов'язання". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (дата звернення: 12 квітня 2025 р.)

21. НП(С)БО 12 «Фінансові інвестиції». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00> (дата звернення: 12 квітня 2025 р.)

22. НП(С)БО 13 «Фінансові інструменти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text> (дата звернення: 12 квітня 2025 р.)

23. Пархомчук О.О. Огляд та аналіз наукових джерел з питань обліку резервів підприємства. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. № 2 (17). С. 291–296.

24. Пилипенко Л.М., Демська Ю.В. Організація і методика оцінювання резервів капіталу в бухгалтерському обліку. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1\(83\)-63-70](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1(83)-63-70)

25. Рудницький В. С. Удосконалення системи бухгалтерського обліку, аналізу і контролю як інформаційного забезпечення управління суб'єктами господарювання: монографія. Київ: ДВНЗ УБС, 2018. 275 с.

26. Савченко Р. О. Організація системи внутрішнього контролю на основі ризик-орієнтованого підходу. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2013. Вип. 2. С. 296–302.

27. *Фінансові інструменти: оцінка і відображення у звітності банків*: монографія / кол. авторів; за ред. д-ра екон. наук, проф. Р. А. Слав'юка. К.: УБС НБУ, 2015. 307 с.

28. Фоміна О.В. Оцінка ризиків підприємства в системі обліку. *Бухгалтерський*

облік, аналіз та аудит. 2015. № 3–4 (2). С. 67–70.

References

1. Boyko, R. V. (2016). Internal control in the information management system of a construction company. *Institute of Accounting, Control and Analysis in the context of globalization*, 4, 102–108. Retrieved from: <http://ibo.tneu.edu.ua/index.php/ibo/article/view/303/303> (Access date: April 12, 2025)

2. Butynets, T. A. (2013). Organizational approaches to the formation of an internal control system. *Bulletin of ZhDTU: Economics, Management and Administration*, 1(63), 12–17.

3. Veryga, Y.A. (2011). *Capital Reservation: Accounting, Audit and Reporting*: monograph. Poltava: RVV PUET, 177

4. Voronko, R. M. (2016). *Control in the system of consumer cooperation in Ukraine: current state and development prospects*: monograph. Lviv: Publishing house of the Lithuanian University of Economics, 448.

5. Gutsalenko, L. V. (2010). *Adaptive system of accounting and control of the results of agricultural enterprises*: monograph. Kyiv: NNC IAE, 372.

6. Dereza, V.M. (2022). Essential aspects of the category “reserves”. *Oles Honchar Dnipropetrovsk National University*, 108-115. Retrieved from: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/nppd/aa/6.3/108.pdf> (Access date: April 12, 2025)

7. Law of Ukraine "On Amendments to the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" to Improve Certain Provisions" dated February 27, 2020 2164-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2164-19#Text> (Access date: April 12, 2025)

8. Korinko, M. D. (2007). *Control and analysis of the activities of economic entities in the context of their diversification: theory, methodology, organization*: monograph. Kyiv: Informative-analytical agency, 429

9. Korinko, M. D. and Grinenko, I. M. (2021). Reserves as an object of accounting: refinement of the category-conceptual apparatus. *Effective Economy*, 15-20. Retrieved from: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2021/5.pdf

10. Kostyrko, R. O. (2010). *Control and analysis in the management system of the economic potential of an economic entity*:

methodology and organization: monograph. Lugansk: V. Dal's State University, 728.

11. Kril, A.Yu. and Chubay, V.M. (2025). Methodological approaches to the formation of an internal control system of enterprises. *Sustainable development of the economy*, 1(52), 241-247.

12. Krupka, Ya. D. (2020). The reserve component of the enterprise's capital and its accounting and information support. *Galician Economic Bulletin*. 5(66). 49–58.

13. Krutova, A.S., Tarasov, T.O. (2017). Formation of reserves to cover losses from inventory depreciation of retail enterprises. *Bulletin of the ZhDTU*, 4(82) 37-41.

14. ISA 315 (revised 2019) Identifying and Assessing the Risks of Material Misstatement. Retrieved from: <https://www.apu.com.ua/wp-content/uploads/2020/07/IAASB-ISA-315-first-time-implementation-guidance-ukr.pdf> (Access date: April 12, 2025)

15. IAS 37 “Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets”. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_051#Text (Access date: April 12, 2025)

16. IAS 39 “Financial Instruments: Recognition and Measurement”. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_015#n474.

17. IFRS 9 “Financial Instruments”. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016#Text (Access date: April 12, 2025)

18. Nezhyva, M. O. (2013). Prerequisites for the formation of financial reserves. *Bulletin of the Chernihiv State Technical University*. Chernihiv, 1(64). 269-275.

19. National Accounting Standard 10 “Accounts Receivable”. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (Access date: April 12, 2025)

20. National Accounting Standard 11 “Liabilities”. Retrieved from:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text> (Access date: April 12, 2025)

21. National Accounting Standard 12 “Financial investments”. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0284-00> (Access date: April 12, 2025)

22. National Accounting Standard 13 “Financial Instruments”. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01#Text> (Access date: April 12, 2025)

23. Parkhomchuk, O.O. (2015). Review and analysis of scientific sources on accounting for enterprise reserves. *Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis*, 2(17), 291–296.

24. Pylypenko, L.M. and Demska, Y.V. (2019). Organization and methodology for assessing capital reserves in accounting. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1\(83\)-63-70](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-1(83)-63-70)

25. Rudnytskyi, V. S. (2018). *Improving the system of accounting, analysis and control as information support for the management of economic entities*: monograph. Kyiv: DVNZ UBS, 275.

26. Savchenko, R. O. (2013). Organization of the internal control system based on a risk-oriented approach. *Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis*, 2. 296–302. Retrieved from: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/view/30851> (Access date: April 12, 2025)

27. *Financial instruments: assessment and reflection in bank reporting*: monograph / team of authors; edited by Dr. of Economics, Prof. R. A. Slavyuk (2015). Kyiv: UBS NBU, 307 Retrieved from: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/09/1-Mono-2015-Sloboda-FI.pdf> (Access date: April 12, 2025)

28. Fomina, O.V. and Goncharenko, O.M. (2015). Assessment of enterprise risks in the accounting system. *Accounting, analysis and audit*, 3–4 (2). 67–70.

Стаття надійшла

до редакції : 30.04.2025 р.

Стаття прийнята

до друку: 27.06.2025 р.

Бібліографічний опис для цитування :

Костирко Р. О. Внутрішній контроль резервів забезпечення безперервності діяльності підприємства в умовах невизначеності: методичні засади, організація, аналіз. *Часопис економічних реформ*. 2025. № 2(58). С. 76–87.

